

Allvarlig kritik mot Kriminalvården för att en dömd person har blivit kvar i häkte närmare ett år i väntan på plats i anstalt. Även kritik för att den intagne inte fått vistas i gemensamhet med andra intagna

Beslutet i korthet: En intagen i häktet Sollentuna började att verkställa sitt fängelsestraff men blev trots det inte placerad på en gemensamhetsavdelning. Det fanns inte något beslut om avskildhet som kunde förklara detta. Enligt JO måste uppgifterna i ärendet förstås på så sätt att häktet inte agerat i överensstämmelse med häkteslagen. JO är kritisk till detta.

Den intagne blev därefter förflyttad till häktet Norrköping. Han var placerad där under nästan åtta månader. Inte heller där fick han regelmässigt vistas i gemensamhet. JO noterar att häktet vidtagit flera åtgärder för att underlätta AA:s vistelse och att man försökt både att få honom omplacerad till ett s.k. gemensamhetshäkte och att skynda på processen med hans fortsatta verkställighet. JO anser att förhållandena likväl har varit helt oacceptabla och riktar mot denna bakgrund kritik mot Kriminalvården.

Först efter närmare ett år med verkställbart fängelsestraff blev AA placerad i anstalt. Detta har stått i flagrant strid med den absoluta tidsfristen i strafftidslagen, och därför riktar JO allvarlig kritik mot myndigheten.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO i mars 2023 klagade AA på förhållandena för honom i häktet Norrköping. Han anförde i huvudsak följande.

Trots att han inte har restriktioner sitter han isolerad från att träffa andra 24 timmar om dygnet. Han kan inte se ut i samhället från cellen och den har inte någon toalett. Dessutom har han inte kunnat få besök på sex veckor eftersom det bor intagna i besöksrummen. Han har suttit häktad i elva månader och avtjänat fyra månader av sitt fängelsestraff. När han har bett om att bli förflyttad svarar häktet att man inte kan göra något. Tidigare var han placerad i häktet Sollentuna och blev flyttad 27 mil trots att han hade lovats en placering i Stockholmsregionen. Situationen i häktet Norrköping har lett till att han har fått sömnsvårigheter och börjat ta sömnmedicin. Han har bl.a. ADHD, autism,

ångest, depression, PTSD [*posttraumatiskt stressyndrom, JO:s anm.*] och hjärtsjukdom.

Utredning

Inledningsvis hämtade en av JO:s medarbetare in muntliga upplysningar från häktet Norrköping. Vid telefonsamtalet framkom följande:

Anmälaren är placerad vid häktet men har inga restriktioner. Han väntar på anstaltsplacering. Häktet har ingen gemensamhetsavdelning. Anmälaren sitter i en vanlig cell och är inte avskild. Han går sedan den 6 april på gemensamma promenader men det har varit svårt att hitta en samsittare p.g.a. anmälares personliga förhållanden. De har dock på anmälares begäran flyttat honom till en cell där han har utsikt och kan titta på bilar.

Den 10 mars var häktet i kontakt med riksmottagningen i Kumla som uppgav att det är svårt att säga när det kommer finnas en plats åt anmälaren eftersom han står långt ner i kön. Anmälaren började verkställa den 30 november 2022 och har väntat på en plats sedan 6 december.

Därefter begärde JO att Kriminalvården skulle yttra sig över det som AA fört fram om att han inte vistas i gemensamhet trots att han inte hade några restriktioner och att han vid tidpunkten för anmälan hade avtjänat fyra månader av sitt straff i häkte. Dessutom skulle Kriminalvården besvara de frågor som framgår av myndighetens svar.

Kriminalvårdens remissvar

I sitt yttrande anförde Kriminalvården, rättsavdelningen vid huvudkontoret, genom rättschefen, följande:

Utredning

Utredning i ärendet har inhämtats från Kriminalvårdens region Öst och avdelningen för anstalt, häkte och frivård vid Kriminalvårdens huvudkontor. Uppgifter har vidare inhämtats från kriminalvårdsregistret, KVR, och från häktet Sollentuna genom sektionen för allmän klientjuridik vid rättsavdelningen. Utredningen och svaren på de frågor som JO har ställt till myndigheten redovisas under avsnittet *Svar på JO:s frågor och Kriminalvårdens bedömning*.

Rättslig reglering

Lagstiftning

Av 1 kap. 4 § häkteslagen (2010:611), HäL, framgår att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

Av 1 kap. 5 § HäL framgår att verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas. I den utsträckning det är lämpligt och den intagne samtycker till det, ska åtgärder vidtas för att ge honom eller henne det stöd och den hjälp som behövs.

Av 1 kap. 6 § första stycket HäL följer att verkställigheten inte får innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av denna lag eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

Av 2 kap. 1 § HäL följer att en intagen har rätt att placeras i enrum. Två eller flera intagna får placeras i samma rum om det är nödvändigt av utrymmesskäl eller någon annan särskild anledning.

Av 2 kap. 5 § Häl följer att en intagen ska ges möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet), om inte den intagne är placerad i en annan förvaringslokal än i ett häkte och lokalförhållandena inte tillåter gemensamhet, det av säkerhetsskäl är nödvändigt att hålla den intagne avskild från andra intagna, eller det är nödvändigt för att genomföra en kroppsbesiktning.

Av 8 § strafftidslagen (2018:1251), StidL, följer bl.a. att om en dömd är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet i ett annat mål när fängelsestraffet är verkställbart, ska verkställigheten påbörjas omedelbart där han eller hon förvaras. Om den dömd inte förvaras i kriminalvårdsanstalt när verkställigheten enligt första stycket påbörjas och inte heller samtidigt är häktad eller omhändertagen enligt 26 kap. 22 § eller 28 kap. 11 § brottsbalken i ett annat mål, ska han eller hon överföras till kriminalvårdsanstalt för fortsatt verkställighet.

Av 9 § StidL framgår att en dömd som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff får i anslutning till det tas in i häkte i avvaktan på anstaltsplacering, eller om det behövs med hänsyn till transportförhållandena.

Av 10 § StidL framgår att tiden i häkte med stöd av 9 § första stycket inte får vara längre än nödvändigt och inte längre än sju dagar, om det inte finns särskilda skäl för en längre tid. Även om det finns särskilda skäl får tiden inte vara längre än trettio dagar.

Av 1 kap. 7 § fängelselagen (2010:610), FäL, följer att det för en intagen som avtjänar fängelse i lägst fyra år ska, om det inte är uppenbart obehövligt, beslutas om de särskilda villkor som av säkerhetsskäl är nödvändiga när det gäller bl.a. placering i anstalt.

Av 1 kap. 8 § FäL följer vidare att prövning av vilka särskilda villkor som ska gälla för verkställigheten enligt 7 § ska ske så snart verkställigheten påbörjas eller annars när det finns behov av det. Villkor ska omprövas när det finns anledning till det. Ett beslut om placering, permission, särskild permission eller särskilda utslussningsåtgärder får inte meddelas i strid med de särskilda villkoren.

Kriminalvårdens interna styrande och stödjande dokument

I Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (2011:2) om häkte, FARK Häkte, finns följande allmänna råd för placering i häkte. En intagen som är häktad bör normalt placeras i det häkte som är beläget i eller nära den ort där rättsprocessen ska äga rum, om inte placering i annat häkte behövs av säkerhets- eller beläggningsskäl.

I det allmänna rådet till 2 kap. 1 § andra stycket Häl anges bl.a. att annan särskild anledning att placera två eller flera intagna i samma rum kan t.ex. avse fall då placering i enrum kan inverka negativt på den intagnes psykiska hälsa eller att intagna frivilligt vill placeras tillsammans. En förutsättning för sådan placering är att det är säkerhetsmässigt och praktiskt möjligt.

I det allmänna rådet till 2 kap. 5 § Häl anges bl.a. följande. När en intagen inte kan vistas i gemensamhet är det nödvändigt att utreda förutsättningarna för isoleringsbrytande åtgärder. Exempel på isoleringsbrytande åtgärder är restriktionsgrupp och samsittning. Med restriktionsgrupp avses att två eller flera intagna, med restriktioner avseende gemensam vistelse, vistas tillsammans i närvaro av kriminalvårdspersonal. Med samsittning avses att två intagna, med eller utan restriktioner, under viss tid dagtid vistas tillsammans i ett bostadsrum eller annat anvisat utrymme utan närvaro av personal.

I Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (2019:1) om inledande av verkställighet och straffidsberäkning, FARK Strafftid, finns följande allmänna råd till 10 § StidL. Särskilda skäl för en längre tids placering i häkte kan finnas

när det med hänsyn till ordning och säkerhet kan vara både tidskrävande och svårt att hitta en ändamålsenlig placering. Det kan avse t.ex. en dömd med ett stort skyddsbehov eller med kopplingar till den organiserade brottsligheten eller hög beläggning i anstalter i den säkerhetsklass eller med den programverksamhet som i det enskilda fallet anses lämplig. Prövningen av om det finns särskilda skäl ska göras efter en samlad bedömning av omständigheterna i varje enskilt fall.

Av Kriminalvårdens handbok om gemensamhet och avskildhet i häkte (2018:13) framgår bl.a. följande. För intagna som inte kan vistas i gemensamhet ska åtgärder för att bryta isolering vidtas i den utsträckning det lämpligen kan ske. Platsbrist kan leda till att en intagen under en viss period inte kan erbjudas vistelse på gemensamhetsavdelning. Den intagne ska då upplysas om varför det inte finns möjlighet till vistelse i gemensamhet eller placering på en gemensamhetsavdelning. Anledningen till att gemensamhet inte kunnat erbjudas ska dokumenteras i häktesplanen. Det är i dessa fall extra viktigt att häktet aktivt arbetar för att bryta den intagnes isolering, bl.a. genom förflyttning inom det egna häktet eller genom att arbeta för placering i annat häkte där en gemensamhetsplats finns till den intagne. Det är vidare viktigt att häktet bryter den intagnes isolering genom aktiviteter med andra intagna och personal för att motverka negativa följder av ensamvistelsen. Häktet ska även vara uppmärksam på behov hos särskilt utsatta personer, som till exempel unga intagna. De isoleringsbrytande åtgärder som identifieras för den intagne ska dokumenteras i häktesplanen. Häktet ska vidare beakta helhetssituationen för den intagne och ge den intagne så generös tillgång som möjligt till radio, television och tidningar samt underlätta kontakt med bl.a. anhöriga. Personalen ska även vara särskilt uppmärksamma på om den intagne är i behov av kontakt med hälso- och sjukvårdspersonal och vara lyhörd för den intagnes behov av att prata med ledningen eller framföra klagomål.

I Kriminalvårdens anvisning för samsittning och restriktionsgrupp (2018:1) framgår bl.a. följande. En intagen har rätt att vistas tillsammans med andra häktade om denne vill, så kallad gemensamhet. Såväl åklagaren som Kriminalvården kan besluta om inskränkningar i den intagnes rätt till gemensamhet. Om åklagaren inte gör några inskränkningar avseende den intagnes rätt till gemensamhet kan denne vistas med andra intagna som inte är belagda med restriktioner. Utöver denna prövning gör Kriminalvården alltid en egen bedömning av om gemensamhet utifrån säkerhet och lämplighet kan genomföras.

Svar på JO:s frågor och Kriminalvårdens bedömning

Svar på JO:s frågor

1. *Hur länge har anmälares möjligheter till gemensamhet med andra intagna inskränkts utan att han har haft restriktioner?*

AA var inledningsvis häktad med restriktioner och var från och med den 24 maj 2022 intagen på häktet Sollentuna. Hans restriktioner hävdades den 11 augusti 2022. Under tiden mellan den 17 augusti 2022 och den 2 september 2022 var AA inte intagen i häkte. Efter att AA den 2 september 2022 återkom till häktet Sollentuna placerades han den 7 september 2023 på gemensamhetsavdelning. Den 24 oktober 2022 placerades AA i avskildhet av säkerhetsskäl eftersom det uppstått en hotsituation. Besluten omprövades var tionde dag och AA har inte begärt omprövning av besluten. Den 28 november 2022 dömdes AA av Svea hovrätt till sju års fängelse och den 30 november 2022 började han verkställa det utdömda straffet. I samband med att AA den 29 december 2022 placerades i kö för placering i gemensamhet på annat häkte hävdades även avskildheten. Han placerades dock inte på gemensamhetsavdelning när avskildheten hävdades, eftersom säkerhetsskäl kvarstod. Några avskildhetsbeslut fattades emellertid inte under perioden mellan den 29 december 2022 och förflyttningen till häktet Norrköping. AA förflyttades den 11 februari 2023 till häktet Norrköping som

inte har någon särskild gemensamhetsavdelning. Förflyttningen till ett annat häkte kan ha påverkats av platsbristen på häktena i Stockholmsområdet, där möjlighet till gemensamhet inte fanns. Det bör vidare påpekas att AA efter påbörjad verkställighet inte längre hade någon pågående rättsprocess som medförde att han skulle prioriteras för vistelse i Stockholmsområdet.

2. *Vad har det vidtagits för åtgärder i syfte att anmälaren ska få vistas i gemensamhet och för att bryta hans isolering?*

Av utredningen framgår att AA inledningsvis har vistats på gemensamhetsavdelning på häktet Sollentuna och att han därefter har varit placerad i avskildhet. Under den tid som AA inte vistades i gemensamhet på häktet Sollentuna har vissa isoleringsbrytande åtgärder vidtagits, såsom deltagande i sportaktivitet och samtal med personal.

Efter flytten till häktet Norrköping har ledningen haft regelbundna kontakter med regionens häktessamordnare för att möjliggöra att AA placeras vid ett gemensamhetshäkte. En omplacering har dock inte bedömts vara möjlig mot bakgrund av den platssituation som råder, AA:s personliga förhållanden samt del av dennes brottslighet.

AA har på häktet Norrköping tid för promenad och träning tillsammans med andra intagna. Avseende hans personliga förhållanden finns dokumentation om att han under cirka en månads tid, av säkerhetsskäl, inte kunde erbjudas någon gemensam promenad. Detta då han i mars 2023 hade gjort sig ovän med en intagen i en promenadgrupp, därefter uttalat sig hotfullt angående en intagen i en annan promenadgrupp. På grund av detta fanns det då inte någon annan promenadgrupp att anvisa honom i. Det finns vidare ett flertal anteckningar från häktet om olämpliga uppträdanden och att han varit hotfull och aggressiv. Det finns bl.a. en anteckning om våld mot personal i samband med visitation av AA:s bostadsrum. I samband med detta protesterade AA, gjorde motstånd och bet även en anställd i handen samt orsakade rivmärken på dennes bakhuvud. Det finns även en anteckning om olämpligt uppträdande i form av att han har kastat en tallrik mot personal.

I början av juli 2023 fattades det beslut om dubbelbeläggning för AA och han har sedan han ankom till häktet Norrköping delat bostadsrum med annan intagen vid uppemot tio tillfällen. Vid ett par tillfällen har placeringen fungerat bra men vid vissa tillfällen har det varit nödvändigt att avbryta denna. Det har skett både på anmälares begäran, på begäran av den andre intagne som han varit dubbelbelagd med och för att intagna har förflyttats. AA har även haft samsittning vid ett tillfälle med en annan intagen. Häktet Norrköping arbetar kontinuerligt med att försöka hitta en lämplig intagen för samsittning. Det är emellertid svårt bl.a. utifrån AA:s egna krav. Det har även varit svårt att hitta en annan intagen som godkänner samsittningen med AA.

AA har enbart velat bli placerad i Stockholmsområdet eftersom han där har närhet till sin familj. Den platsbrist som råder i Stockholmsområdet har medfört att placeringen av AA försvårats ytterligare. AA fick vid ett tillfälle möjlighet att placeras vid häktet Växjö, som har gemensamhetsavdelning, men han avböjde detta. AA har av häktet beviljats okontrollerade besök av sin dotter, sin fru, en ytterligare släkting, fem vänner och en ytterligare person. AA:s familj har varit på besök vid tre tillfällen; i april, juni och i juli. AA beviljas vidare kontinuerliga Skype-samtal med sin fru och sin dotter samt telefonsamtal till sin son. Han har vid flera tillfällen fått besök av representanter från civilorganisationer och besöker häktets bibliotek en gång per vecka.

3. *Vilka hänsyn har tagits till anmälares personliga förutsättningar och hans psykiska mående?*

Utöver vad som delvis framgår av svaret på föregående fråga har AA önskat få ett bostadsrum med utsikt mot gatan för att kunna studera bilar, något som häktet har tillmötesgått. Han har även haft kontakter med häktets sjukvård och har

regelbundet enskilda samtal med kriminalvårdspersonal om bl.a. hans psykiska mående.

4. *Hur ser prognosen ut för anmälares förflyttning till anstalt?*

Efter att AA den 30 november 2022 påbörjat verkställigheten av sitt fängelsestraff skickade häktet Sollentuna ett underlag om placering till Kriminalvårdens placeringssektion för beslut om placering. Underlaget sändes till Placeringssektionen den 2 december 2022 och den 6 december 2022 fattades beslut om att AA skulle vara placerad vid anstalten Kumla för att där genomgå fördjupad villkorsutredning inför beslut om särskilda villkor. Anstalten skulle, enligt beslutet, meddela häktet när plats kunde anvisas.

Efter att AA skrevs in vid häktet Norrköping har häktet regelbundet varit i kontakt med anstalten Kumla för att påskynda processen. I maj 2023 fick häktet besked från anstalten att AA skulle utredas via videolänk och att han därmed inte skulle förflyttas till anstalten. Den 28 juli 2023 var utredningen om särskilda villkor färdigställd och samma dag skickades ett underlag för beslut om initialplacering till Placeringssektionen. Den 31 juli 2023 beslutades att AA ska placeras vid anstalten Salberga samt att beräknad förflyttning var den 8 oktober 2023. AA begärde dock omprövning av beslutet eftersom han önskade en placering i Stockholmsområdet. Placeringssektionen fastställde vid omprövning den 17 augusti 2023 det tidigare beslutet om placering. AA överklagade beslutet till förvaltningsrätt som inte ändrade placeringsbeslutet. Den 31 augusti 2023 fick häktet besked av Placeringssektionen att AA beräknade förflyttning till anstalten Salberga hade ändrats till den 2 november 2023. AA vistas således alltjämt i häkte.

5. *Vilka överväganden gör Kriminalvården innan en intagen utan restriktioner, och där inga andra skäl för avskildhet föreligger, placeras utan möjlighet att vistas i gemensamhet?*

Kriminalvården befinner sig i ett läge som präglas av svår platsbrist på anstalter och häkten i samtliga säkerhetsklasser, vilket har en stor påverkan på den verksamhet som myndigheten bedriver och på det klientnära arbetet. I de flesta fall uppstår situationen att en intagen, trots avsaknad av restriktioner, inte kan beredas plats i gemensamhet p.g.a. lokalmässiga förhållanden vid den befintliga placeringen. Det är således oftast inte fråga om en aktiv placering under sådana förhållanden. Oaktat om avsaknaden av gemensamhet uppkommer under en befintlig placering eller fortgår efter en förflyttning görs inte några särskilda överväganden inför placeringen; myndigheten fattar inte heller något beslut i samband med förflyttning mellan häkten. Däremot vidtar Kriminalvården en rad åtgärder när en situation av sådan karaktär uppstår. Förflyttning inom häktet ska övervägas om så är möjligt och förflyttning till annat häkte ska övervägas om förhållandena medger det. Utöver platssituationen måste Kriminalvården beakta aspekter kopplade till säkerhet och konstellationsproblematik vid bedömning av möjlighet till plats på gemensamhetsavdelning. Myndighetens verksamhetsställen arbetar för att minska den isolering som frihetsberövandet med nödvändighet innebär. Så sker genom att erbjuda vistelse i gemensamhet i den utsträckning det är möjligt, gemensam promenad, samsittning och vistelse med personal, när bl.a. säkerhetsmässiga aspekter tillåter. Dessa åtgärder erbjuds både de som är häktade utan restriktioner och de som verkställer straff i avvaktan på anstaltsplacering. För att exempelvis möjliggöra uppföljning ska Kriminalvårdens personal dokumentera vidtagna åtgärder i klientens journal.

6. *Hur följs en sådan planering upp? Omplaceras den intagne till en plats med möjlighet till vistelse i gemensamhet när en sådan blir ledig?*

Det verksamhetsställe som den häktade eller dömda är placerad på utreder kontinuerligt om möjlighet finns för annan placering inom verksamhetsstället eller på annat häkte med bättre möjlighet till vistelse i gemensamhet. Därtill genomförs nationella platssamordningsmöten tre gånger per vecka där man följer

upp olika placeringar, däribland klienter som verkställer straff i häkte. Vid möten arbetar deltagarna med att lösa eventuella behov som framkommer avseende klienterna.

Kriminalvårdens bedömning

Utredningen har visat att AA, efter att hans restriktioner hävdades, inledningsvis vistades på gemensamhetsavdelning. Denna vistelse avbröts emellertid i och med att han av säkerhetsskäl placerades i avskildhet och återupptogs inte i samband med att avskildheten hävdades. Inte heller under den tid som AA har verkställt sitt straff har han vistats på gemensamhetsavdelning. Att så har varit fallet är ett resultat av myndighetens svåra platsbrist. Av utredningen framgår emellertid att både häktet Sollentuna och häktet Norrköping har arbetat för att bryta AA:s isolering. Häktet Norrköping har även arbetat för AA:s förflyttning till både anstalt och gemensamhetsavdelning vid annat häkte. Det har således inte framkommit annat än att häktet Norrköping har arbetat för att göra AA:s verkställighetstid så bra som möjligt utifrån både de rådande verksamhetsmässiga förutsättningarna och AA:s personliga förhållanden. Det bör vidare framhållas att varken häktet Norrköping eller häktet Sollentuna kunnat påverka de övergripande omständigheter som har orsakat AA:s situation.

Det har även framkommit att AA har varit intagen i häkte under den tid han verkställt straff och att denna långt överstiger 30 dagar, vilket Kriminalvården givetvis beklagar. Den svåra platsbristen inom myndigheten har medfört att häktade intagna som, likt AA, dömts för allvarlig brottslighet kvarblir i häkte i längre utsträckning än vad som är önskvärt. För dessa klienter finns det hos myndigheten ett ständigt fokus på att placera de intagna i anstalt så snart som möjligt. Den ansträngda beläggningssituationen leder emellertid till svårigheter i detta arbete. Något som ytterligare drabbar intagna som, liksom AA, är dömda till längre fängelsestraff för allvarlig brottslighet är den särskilt svåra situation som har uppstått vid placering på anstalten Kumlas Riksmottagning, dit många intagna behöver vänta förhållandevis lång tid för att få komma på utredning.

För att komma till rätta med problematiken genomförde myndigheten en ändring av Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (2011:1) om fängelse under våren 2021. Ändringen har lett till att det, i de fall det ändå finns tillräckligt underlag avseende klienten för att besluta om särskilda villkor, finns möjlighet att undanta klienter från att utredas vid Riksmottagningen. Svårigheter med väntetider kvarstår emellertid trots föreskriftsändringen, särskilt i sådana ärenden där utredning kräver särskild kompetens. Under 2022 har det i flera regioner inrättats mobila team för att möjliggöra för vissa klienter att genomgå fördjupade villkorsutredningar på annan anstalt i säkerhetsklass 1. Trots dessa åtgärder för att avlasta Riksmottagningen är det alltjämt en lång väntetid för placering vid denna. Det pågår dock ett aktivt arbete inom Kriminalvården med att komma till rätta med flera aspekter av den problematik som AA:s fall illustrerar.

Innan Kriminalvården hade yttrat sig kom AA in med ytterligare uppgifter om förhållandena för honom i häktet Norrköping. Den skrivelsen begärde JO inte att myndigheten skulle yttra sig över. När Kriminalvårdens remissvar kom in fick AA tillfälle att kommentera det, men han hördes inte av.

När detta beslut skulle slutföras tog JO in en uppgift från Kriminalvården om att AA förflyttades till anstalt den 6 oktober 2023 och att han fram till dess hade varit intagen i häktet Norrköping.

Bedömning

Kriminalvården har i sitt remissvar utförligt redogjort för den rättsliga reglering som har betydelse i ärendet. Jag återkommer till den i mina fortsatta överväganden.

Allmänt om rätten till gemensamhet

Av häkteslagen följer att en häktad som huvudregel ska ges möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet). Det anses förutsätta vistelse med flera andra intagna. JO har uttalat sig om denna rätt i många beslut.

Således har JO framhållit att det inte är acceptabelt att möjligheten till gemensamhetsvistelse inskränks på grund av bristande resurser och att det är djupt otillfredsställande att en intagen av organisatoriska eller andra skäl som den intagne inte kan påverka inte ges möjlighet att vistas i gemensamhet (se t.ex. JO 2006/07 s. 139, dnr 2273-2005 och JO 2018/19 s. 146, dnr 5969-2015). I det sistnämnda beslutet uttalade JO också att det inte finns lagstöd för att hålla en intagen avskild på grund av faktiska förhållanden och praktiska förutsättningar. JO anförde vidare att en faktisk ensamvistelse innebär att den intagne vistas under motsvarande grad av isolering som råder för de intagna som har restriktioner. Skillnaden är att en intagen som befinner sig i en faktisk ensamvistelse inte har någon möjlighet att få Kriminalvårdens åtgärder prövade av domstol.

I ett principiellt beslut om generella förhållanden i häkten riktade JO mycket allvarlig kritik mot Kriminalvården, bl.a. för fortsatta brister när det gäller att tillgodose de intagnas rätt till gemensamhet (se JO 2020/21 s. 164, dnr O 7-2018).

Faktisk ensamvistelse i häktet Sollentuna

Av utredningen framgår att AA, efter att hans restriktioner hade hävts, vistades på en gemensamhetsavdelning i häktet Sollentuna. Som jag tolkar Kriminalvårdens remissvar gällde detta inte under en kort period i augusti och en sådan i september 2022. Efter att AA därefter under ungefär två månader hade varit placerad i avskildhet på grund av säkerhetsskäl hävdades avskildheten. Enligt Kriminalvården var han dock därefter, under perioden den 29 december 2022–11 februari 2023, inte placerad på en gemensamhetsavdelning. Kriminalvården har uppgett att det berodde på att säkerhetsskålen kvarstod. Häktet fattade emellertid inte något beslut om avskildhet.

Kriminalvårdens uppgifter om förhållandena för AA från den 29 december 2022 till dess att han förflyttades till häktet Norrköping i februari året därpå är motsägelserfulla och svåra att förstå. Jag uppfattar det dock som att AA under de sex veckorna inte vistades i gemensamhet. Om det berodde på att det var nödvändigt av säkerhetsskäl borde häktet naturligtvis ha fattat beslut om placering i avskildhet i enlighet med 2 kap. 5 § häkteslagen (2010:611). I annat fall skulle häktet ha sett till att AA fick vistas i gemensamhet med andra

intagna. Hur det än förhöll sig kan jag inte tolka remissvaret på annat sätt än att häktet Sollentuna inte agerat på ett sätt som står i överensstämmelse med häkteslagen. Jag är kritisk till detta.

Kritik för lång tid utan lagstadgad gemensamhet med andra

Den 11 februari 2023 förflyttades alltså AA till häktet Norrköping och var kvar där till den 6 oktober 2023. Eftersom detta häkte inte har någon gemensamhetsavdelning kunde han inte regelmässigt vistas i gemensamhet med andra under nästan åtta månader.

Enligt remissvaret har AA under vistelsen i häktet Norrköping periodvis delat bostadsrum med en annan intagen, haft tid för promenad och träning tillsammans med andra samt vid något tillfälle haft samsittning. Kriminalvården har vidare beskrivit att AA fått besök av representanter från civilorganisationer, att han regelbundet besökt häktets bibliotek och att han haft såväl telefonkontakt med som besök av sina anhöriga.

I ett beslut den 29 februari 2024, dnr 7437-2022, har jag redogjort för den grundläggande regleringen om intagnas rätt till gemensamhet. Jag konstaterade i det sammanhanget bl.a. att rätten till gemensamhet är något som tillkommer varje intagen, så länge det inte finns ett beslut som i det enskilda fallet medför ett undantag därifrån. Att häktet Norrköping har gjort olika insatser för att AA inte skulle bli helt isolerad har naturligtvis varit bra. Jag noterar också att han haft en hel del kontakter med anhöriga. Men det är tydligt att AA inte fått vistas i gemensamhet med andra intagna i den utsträckning som gäller för den som varken har restriktioner eller är placerad i avskildhet. Det är helt oacceptabelt.

Kriminalvården har redogjort för att häktet Norrköping haft regelbunden och tät kontakt med regionens häktessamordnare för att AA skulle kunna placeras vid ett gemensamhetshäkte. Vidare har häktet försökt skynda på processen för fördjupad villkorsutredning inför beslut om särskilda villkor. Mitt intryck är att den djupt otillfredsställande situation som AA hamnat i delvis har berott på förhållanden som häktet inte råder över. Oavsett detta förtjänar Kriminalvården kritik för att inte ha tillgodosett AA:s rätt till gemensamhet.

Allvarlig kritik för den långa väntan på anstaltsplats m.m.

Det är utrett att AA började verkställa sitt fängelsestraff den 30 november 2022 och att han förflyttades till anstalt först den 6 oktober 2023. Det innebär att AA fick vistas i häkte under drygt tio månader i väntan på en anstaltsplats. Som Kriminalvården har redogjort för får den tid som en person som är dömd till fängelse och är intagen i häkte i avvaktan på anstaltsplacering inte överstiga 30 dagar, se 9 och 10 §§ strafftidslagen (2018:1251). AA:s utdragna vistelse i häktet strider alltså flagrant mot strafftidslagen. Kriminalvården förtjänar allvarlig kritik för detta.

Att intagna med verkställbara fängelsestraff blir kvar i häkte som en konsekvens av en ansträngd platssituation har uppmärksammats av JO i tidigare ärenden om

överbeläggning inom Kriminalvården (se bl.a. JO 2001/02 s. 155 dnr 801-2001 och 2004/05 s. 134, dnr 2449-2003). JO har även under de senaste åren uttalat kritik mot Kriminalvården för liknande förhållanden (se bl.a. JO 2019/20 s. 216, dnr 5138-2017 och JO:s beslut den 3 oktober 2019, dnr 68-2019).

Väntetiderna för placering i riksmottagningen vid anstalten Kumla har också varit föremål för granskning under senare tid (se bl.a. mitt beslut i JO 2022/23 s. 158, dnr 7654-2020). Under 2022 granskade jag i ett särskilt initiativärende hur fristerna i strafftidslagen upprätthålls inom Kriminalvårdens verksamhet och hur väntetiderna såg ut för placering i riksmottagningen. Det framgick då att myndigheten hade vidtagit ett flertal åtgärder för att komma till rätta med problematiken och för att minska köerna, men i flera fall upprätthölls likväl inte fristerna i strafftidslagen. Jag ansåg att det var synnerligen allvarligt. (Se JO 2023 s. 166, dnr 1716-2022.) Även i yttrandet i det nu aktuella ärendet har Kriminalvården beskrivit vad som gjorts för att avlasta riksmottagningen. Dessvärre kan jag konstatera att problemen ännu inte är avhjälpna.

Som en uppföljning av beslutet om strafftidslagens tillämpning inledde jag i juni 2023 en utredning om väntetider för färdigställande av fördjupade villkorsutredningar inför beslut om särskilda villkor (dnr 4837-2023). Kriminalvården har gett in sitt remissvar i detta initiativärende och det är klart för att avgöras.

Med anledning av AA:s uppgift om att besöksrum i häktet Norrköping används som bostadsrum för intagna vill jag slutligen nämna att jag har kartlagt bl.a. i vilken utsträckning det sker och hur det påverkar de intagnas möjligheter att ta emot besök. I mitt beslut den 7 maj 2024 kunde jag konstatera att Kriminalvården använder fler och fler besöksrum som bostadsrum och att utvecklingen ger anledning till oro (dnr 1037-2023).

Avslutning

Det här ärendet illustrerar på ett tydligt sätt vilka konsekvenser den ansträngda beläggningssituationen inom Kriminalvården får. Som framgått är det ännu ett exempel på att myndigheten inte förmår att upprätthålla vare sig den grundläggande rätten till gemensamhet eller den absoluta fristen i strafftidslagen för frihetsberövade fängelsedömda personer. Det är allvarligt. Jag kommer att fortsätta följa utvecklingen.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av JO Katarina Pålsson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Ärendet har tidigare handlagts av områdesansvariga ämnessakkunniga Moa Skerfving. Byråchefen Johan Thorblad har deltagit i beredningen.

